מערך שיעור

דמויות מופת בקהילה – הרמב"ם במצרים

עוגני השיעור

שכבת גיל: כיתה ה'

ציר מוביל: היכרות עם מדינות אגן הים התיכון

רעיון מרכזי: קהילות יהודיות שישבו בארצות הים התיכון עלו לארץ ישראל מתוך תחושת שייכות וזהות לאומית והתיישבו במרחבים מגוונים, ובכך מימשו את מצוות יישוב א"י הלכה למעשה.

נושא: דמויות מופת בקהילה - חכמים ומנהיגים מקהילות הים התיכון (פורטוגל, בלגיה, איטליה, טורקיה, טבריה)

מיומנויות:

אוריינות לשונית

אוריינות מידע

חשיבה יצירתית

ערכים וסוגיות לדיון:

מחויבות לערכי היהדות - מה המשמעות של "קהילה יהודית" ? איך הגיוון הפנימי בקהילות היהודיות מחזק או מאתגר את הזהות היהודית ?

אהבת הדעת וחדוות הלמידה - מה אפשר ללמוד מהיסטוריה של קהילות יהודיות שחיו במקומות שונים במשך מאות שנים? איך הידע והחכמה שהן צברו תורמים לנו היום?

בין-תחומיות: אומנות, גיאוגרפיה וספרות (פיוטים, שירה, כלי קודש)

מערך השיעור

פתיחה

מטרות: התלמידים יפגשו בדמותו של הרמב"ם ובפועלו וילמדו על רבנו הרמב"ם

מה עושים?

1. שואלים: אתם מכירים אנשים מיוחדים? רבנים? מה הופך מישהו לדמות מופת?
   - כותבים את התשובות על הלוח (למשל: בעל-חסד, לומד הרבה, מתחשב, לא מתייאש, שמח, מייטיב וכו').
2. אומרים: היום נכיר אדם שאמנם חי לפני 800 שנה, אבל עד היום אין יהודי בעולם שלא שמע עליו. הוא נחשב לאחד ויחיד. לא היה כמותו. מקובל לומר עליו "ממשה עד משה לא קם כמשה" – מי יודע על מי אנו מדברים? מי הוא המשה הראשון? משה רבנו- אשר לא היה ולא יהיה כמותו. את מי משווים אליו? את רבי משה בן מיימון.- מה הפך אותו לכזו דמות הוד?
3. הסבר המושגים שבשיעור:

<u>חכם / פילוסוף</u> - אדם שחושב לעומק על שאלות חשובות בחיים, למשל: מה נכון ומה טוב? איך צריך להתנהג? איך להבין את העולם?

<u>רופא</u> - אדם שלמד איך לעזור לאנשים כשהם חולים – מרפא בעזרת ידע, טיפול ותרופות.

<u>ספר משנה תורה</u> - ספר הלכה חשוב שכתב הרמב"ם, שבו הוא סידר את כל חוקי התורה בצורה ברורה כדי שאנשים יוכלו להבין ולזכור ולקיים כך את מצוות התורה.

<u>דמות מופת</u> - אדם שמתנהג בצורה טובה, מוסרית וחכמה, ואנשים רוצים ללמוד ממנו וללכת בדרכו.

<u>חשיבה מוסרית</u> - היכולת לחשוב מה נכון לעשות, איך לעזור לאחרים ואיך להתנהג ביושר ובצדק כלפי כולם.

למידה פעילה

מטרות: היכרות עם דמותו ופועלו של הרמב"ם. הבנת ערכי המופת שמאפיינים אותו

מה עושים?

שלב א: סיפור חייו בקצרה - מציגים את סיפור חיו של הרמב"ם (נספח 1)

שלב ב: "סולם החסד" – עקרון הנתינה של הרמב"ם

1. מציגים את 8 הדרגות של העזרה לזולת של הרמב"ם (נספח 2)

הגבוהה ביותר: "העזרה הטובה ביותר היא לעזור לאדם לעזור לעצמו – למשל לתת לו עבודה או ללמד אותו מקצוע".

- שואלים: מדוע דרגת העזרה השמינית הכי גבוהה לדעתכם?
- הסבירו בהקשר הזה את המשפט: "אל תתנו להם דגים, תנו להם חכות"

2. מחלקים דף עבודה (נספח 3).

מה צריך?

סיפור הרמב"ם (נספח 1)

8 דרגות העזרה (נספח 2)

דף עבודה (נספח 3)

עיבוד וסיכום

מטרה: התלמידים יזהו ערך חשוב ויבחנו איך ליישם אותו בחיי היום-יום.

מה עושים?

1. לו יכולתם לזכות לשאול שאלה את הרמב"ם, מה הייתם שואלים?
2. כתיבה: 'בשולי גלימתו'- מה אוכל ללמוד מהנהגתו ומכתיבתו של הרמב"ם?

- הכוונה: מה למדתי על הרמב"ם? באיזה ערך שלו אני רוצה להיות טוב יותר? (לדוגמה: ללמוד בהתמדה, חסד, כבוד הבריות וכו'). מה אני מתכוון לעשות השבוע בהשראת הרמב"ם?

להמשך המסע

דף עבודה "הנשר הגדול" (נספח 4)

דף עבודה "הרמב"ם ופועלו"- יכול לשמש להערכה (נספח 5).

צידה לדרך (נספחים)

נספח 1: סיפור חייו של הרמב"ם

הרמב"ם נולד בספרד בערב פסח בשנת תתצ"ח (1138) למשפחת מיימון שהייתה משפחה ידועה של דיינים ותלמידי-חכמים. בעקבות רדיפות השלטון הספרדי נגד יהודים, נאלצה המשפחה לברוח למרוקו ומשם למצרים. בכל מקום הוא תמיד עסק בתורה, כתב חידושים רבים והגה בכל חכמות היהדות. כמו כן הכיר שפות שונות ותחומים רבים. וזאת בנוסף על היותו תלמיד חכם עצום הבקיא בכל התורה כולה. יצירתו ההלכתית הידועה היא 'משנה תורה לרמב"ם'- שגם היום מהווה ספר בסיס להלכה היהודית ומכונה הי"ד החזקה על שם ארבעה עשר חלקיה. עוד ספר מפורסם שלו הוא 'מורה נבוכים' שנכתב כספר הדרכה מוסרי ליהודים בני אותה תקופה. הרמב"ם היה גם רופא וגם פילוסוף שכתב על מוסר והיגיון. הוא טיפל בעניים ובמחלות קשות וכתב ספרים רבים שהשפיעו לא רק על אחיו היהודים אלא גם על הערבים תושבי המקום ועד היום הוא ידוע כחכם יהודי נדיר בהיקפו.

נספח 2: דרגות החסד של הרמב"ם

דרגה 1: עוזרים, אבל בלי רצון טוב, אולי אפילו בכעס

דרגה 2: עוזרים, אבל לא עד הסוף - רק חלקית

דרגה 3: עוזרים, אבל רק אם מבקשים עזרה

דרגה 4: עוזרים מעצמם, בלי לחכות שיבקשו

דרגה 5: המקבל יודע ממי קיבל עזרה, אבל העוזר לא יודע למי עזר

דרגה 6: העוזר יודע למי עזר, אבל המקבל לא יודע ממי קיבל

דרגה 7: עוזרים בסוד, אף אחד לא יודע - לא המקבל ולא העוזר

דרגה 8: עוזרים למישהו כך שהוא יוכל לעזור לעצמו בעתיד - מלמדים אותו להסתדר בעצמו

דרגות החסד של הרמב"ם

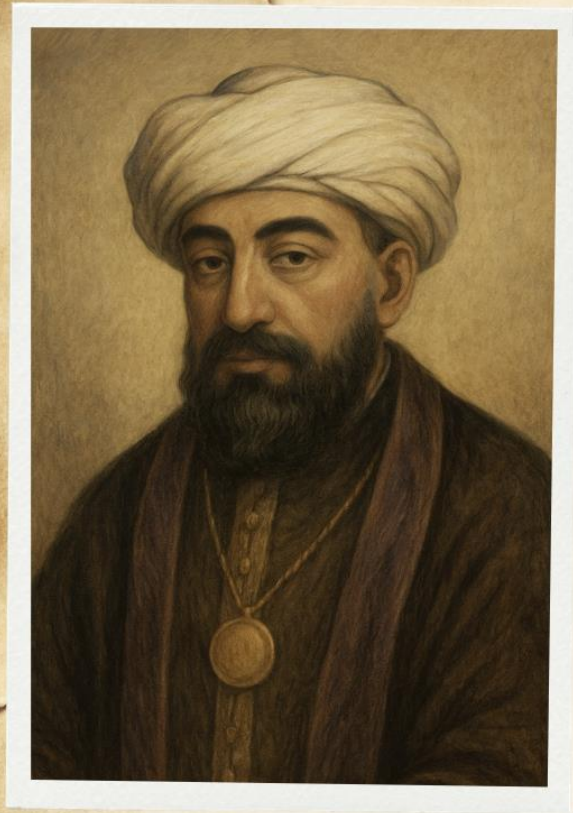

דרגה 1: עוזרים, אבל בלי רצון טוב, אולי אפילו בכעס

דרגה 2: עוזרים, אבל לא עד הסוף - רק חלקית

דרגה 3: עוזרים, אבל רק אם מבקשים עזרה

דרגה 4: עוזרים מעצמם, בלי לחכות שיבקשו

דרגה 5: המקבל יודע ממי קיבל עזרה, אבל העוזר לא יודע למי עזר

דרגה 6: העוזר יודע למי עזר, אבל המקבל לא יודע ממי קיבל

דרגה 7: עוזרים בסוד, אף אחד לא יודע - לא המקבל ולא העוזר

דרגה 8: עוזרים למישהו כך שהוא יוכל לעזור לעצמו בעתיד - מלמדים אותו להסתדר בעצמו

הרמב"ם נולד בספרד בשנת **1138** למשפחה משכילה. הוא נדד עם משפחתו בגלל רדיפות, למד הרבה שפות ותחומים.

הרמב"ם היה גם רופא, גם חכם בתורה, גם פילוסוף שכתב על מוסר והיגיון.

הוא טיפל בעניים ובמחלות קשות.

הוא כתב ספרים שהשפיעו על יהודים וערבים כאחד.

נספח 3: דף עבודה שמונה דרגות של חסד לפי הרמב"ם

קראו את כל הסיפורים הקצרים וכתבו ליד כל אחד את דרגת החסד שמתאימה לו - דרגה 1 היא הנמוכה ביותר, דרגה 8 - הגבוהה ביותר.

1. תמר התקשתה לפתור תרגיל. רק אחרי שביקשה מאורית עזרה, היא הסבירה לה בסבלנות.
2. מאיה התקשתה בקריאה. רות לא רק הקריאה לה, אלא לימדה אותה לתרגל עד שידעה לקרוא בעצמה.
3. שמעון סידר כיסאות בכיתה אחרי ההפסקה. הוא לא ידע מי ייהנה מזה, אבל עשה זאת ברצון.
4. יונתן עזר ליצחק להרים את הדברים שנפלו מהקלמר שלו, אבל עשה פרצוף כועס ולחש: "למה תמיד אני"?
5. נחמן ראה את דניאל מחפש מחק. לפני שביקש, הוא נתן לו אחד חדש מהקלמר שלו.
6. מישהו שם פתק עידוד ביומן של איתי: "אתה יכול להצליח!" איתי לא ידע ממי, אבל זה שימח אותו מאוד.
7. בכניסה לכיתה הייתה קופסה ובה עפרונות מחודדים. כל מי ששכח - לקח. אף אחד לא ידע מי הביא אותם.
8. חני עזרה לעדי לסחוב את התיק הכבד מהשער, אבל ברגע שהגיעו לכיתה - הלכה. עדי התקשתה להוריד את המעיל לבד.

שם: _____

תאריך: _____

דרגות החסד של הרמב"ם

קראו את כל הסיפורים הקצרים וכתבו ליד כל אחד את דרגת החסד שמתאימה לו -

דרגה 1 היא הנמוכה ביותר, דרגה 8 - הגבוהה ביותר.

דרגה 1: עוזרים, אבל בלי רצון טוב, אולי אפילו בכעס

דרגה 2: עוזרים, אבל לא עד הסוף - רק חלקית

דרגה 3: עוזרים, אבל רק אם מבקשים עזרה

דרגה 4: עוזרים מעצמם, בלי לחכות שיבקשו

דרגה 5: המקבל יודע ממי קיבל עזרה, אבל העוזר לא יודע למי עזר

דרגה 6: העוזר יודע למי עזר, אבל המקבל לא יודע ממי קיבל

דרגה 7: עוזרים בסוד, אף אחד לא יודע - לא המקבל ולא העוזר

דרגה 8: עוזרים למישהו כך שהוא יוכל לעזור לעצמו בעתיד - מלמדים אותו להסתדר בעצמו

תמר התקשתה לפתור תרגיל. רק אחרי שביקשה מאורית עזרה, היא הסבירה בסבלנות

מאיה התקשתה בקריאה. רו [illegible] רק הקריאה לה, אלא לימדה אותה לתרגל עד שידעה לקרוא בעצמה

שמעון סידר כסאות

אחרי ההפסקה. הוא לא ידע מי "הגה מצה", אבל עשה כאת ברצון.

יוני עזר ליצחק

הדברים שנפלו מהקלמר של [illegible] אבל עשה פרצוף כועס ולחש: "למה תמיד אני?"

בכיתה לכיתה הייתה קופסה ובה עפרונות מחודדים. כל מי ששכח - לקח. אף אחד לא ידע מי הביא אותם.

נחמן את דניאל מחפש מחק. לפני שביקש, **הוא** לו אחד חדש **ש** מהקלמר

חני עזרה לעדי לסחוב

התיק הכבד מהשלג, אבל בראש שהיא לכיתה - הלכה. עדי התקשתה להסיר את [illegible] לבד.

משהו שם פתק עידוד ביומן של אחר: "אתה יכול להצליח!" אחר לא ידע מאי, אבל לה שימח אותו מאוד.

Üsáéä Üçáü

נספח 4: משימת העשרה "הנשר הגדול"

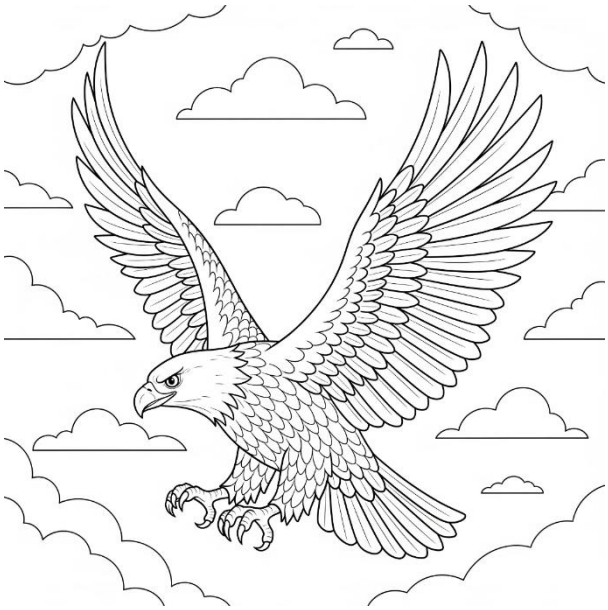

התאימו בין תכונות הנשר לרמב"ם.

סכמו: מדוע נקרא הרמב"ם "הנשר הגדול?"

<u>תכונה של הנשר:</u>

- עף גבוה מאוד
- רואה למרחקים
- עף לבד, בשקט ובדיוק
- מגן על הקן בגבורה
- סמל למנהיגות ולעוצמה

<u>הרמב"ם:</u>

- הרמב"ם הבין דברים לעומק וכתב רעיונות חשובים – הייתה לו יכולת לראות את התמונה הרחבה ולחשוב לעתיד.
- הרמב"ם דאג לעם ישראל - כתב ספרים שהגנו על התורה ושלח תשובות לקהילות בעולם.
- הרמב"ם עבד בצניעות, בלי לחפש כבוד.
- הרמב"ם היה תלמיד חכם עצום ופוסק הלכה ידוע ומקובל בכל העולם היהודי. הוא עסק גם ברפואה, והעריכו אותו יהודים וגויים כאחד.
- הרמב"ם הצטיין מאד בתורה, ברפואה ובכל החכמות שהיו ידועות בזמנו - הוא בלט בתחומים רבים והגיע להישגים נדירים.

נספח 5: דף עבודה - הרמב"ם ופועלו

קטע מידע: מה ידוע לנו על רבנו הגדול הרמב"ם זי"ע

הרמב"ם, ובשמו המלא רבי משה בן מימון, נולד בערב פסח תתצ"ח בעיר קורדובה שבספרד למשפחת תלמידי חכמים ידועה. אביו רבי מיימון היה דיין ותלמיד חכם גדול. הרמב"ם היה אחד האנשים הכי חכמים ומפורסמים בהיסטוריה היהודית וגם בעולם כולו. הוא תמיד למד תורה, וכן עסק ברפואה, במתמטיקה, בחכמות שונות ובשפות.
מכיוון שבספרד לא הסכימו שיהודים יחיו לפי התורה ויקיימו מצוות, אולצה משפחתו לעזוב את ביתה ולעבור לארצות אחרות, המשפחה נדדה מספר שנים עד שהגיעה למצרים. שם הפך הרמב"ם לרופא הראשי של המלך, וגם כתב ספרים חשובים. הוא טיפל באנשים עניים ועשירים ולא ביקש כסף ממי שלא יכול היה לשלם.
הרמב"ם כתב ספרים חשובים מאוד - גם על חוקי התורה וגם על איך לחשוב בצורה הגיונית ולחיות חיים מוסריים. הוא האמין שיֵדע, חמלה ויושר הם הדרך הנכונה לשפר את העולם. אחד הרעיונות הידועים שלו הוא "סולם החסד" - שבו הוא הסביר שכשעוזרים למישהו, הדרך הכי טובה היא ללמד אותו לעזור לעצמו.
הרמב"ם נפטר בשנת תתס״ה, לפני 800 שנה, אבל עד היום אנשים קוראים את ספריו ולומדים מהם איך לקיים תורה ומצוות ואיך להתנהג.

<u>ענו על השאלות הבאות:</u>

א. באיזו מדינה נולד הרמב"ם?
ב. מדוע נאלצה משפחתו לעזוב?
ג. במה עסק כשהיה במצרים?

ג. מה לדעתכם היה חשוב לרמב"ם יותר: כסף או עזרה לאחרים? נמקו.

ד. הרמב"ם כתב שיותר טוב ללמד מישהו לעזור לעצמו מאשר רק לתת לו עזרה. מה לדעתכם הכוונה? תנו דוגמה לכך מחייכם.

ה. קראו שוב את תולדות חייו של הרמב"ם איזה ערך מהרמב"ם הייתם רוצים שיהיה גם בכם?

סמנו ✓

חסד	סקרנות ולמידה	כבוד הזולת	התמדה
חריצות	אומץ	ענווה	אהבת תורה

ו. למדתי מהרמב"ם להתנהג כך: _____